

לשון רש"י קלט. ד"ה דמיחסר], ומצד ההקרבה, הלא באותה שעה היו התורים ראויים להקריב ויצא בהם ידי חובת נדרו [ואעפ"י שאולי בתחילת הציהוב דינם כקטנים והרי לא הביאם לכהן בכשרות – אך הלא הביא אז בני יונה הראויים, ויצא ידי נדרו בהבאתו שזהו עיקר הנדר כאמור].

ובחזון איש (או"ח קמ"ב, ב) פירש דברי התוס' לענין שאינו עובר בבל-תאחר, שהרי הפריש והביא לכהן. (ומבואר שנקט כהמשל"מ שלא יצא ידי נדרו עד שיביא אחר. וצ"ע א"כ מה טעם אינו עובר בב"ת, ומאי שנא מהוקרב שלא לשמה שצדד שם שעובר. ונראה פרוש דבריו כיון שראויים להקריב כשיזוהבו והוא הביאם מיד ובהבאה יצא ממה נפשך, הלכך אין בזה 'בל תאחר'. וכן צדד בספר אבן האזל (מע"ה ק"ט, ב), אלא שהסיק שעובר בב"ת כיון שאי אפשר להקריבם עד שיעברו ג' רגלים. ואולם לענין מצות עשה ד'ובאת שמה והבאתם שמה' שיש ברגל ראשון, בזה כתב שם שאינו עובר כשהביא לכהן מיד.

וע"ע אבי עזרי (מע"ה ק"י, ה) שאמנם מצות הנדר עדיין קיימת אך השיעבוד הממוני כלפי ההקדש נפקע בהבאתו). ועוד כתב בחזו"א תירוץ נוסף על קושית התוס', שמדובר שהתנה 'הרי עלי מן התורים או מן בני היונה על מנת שאיני חייב באחריותם'. (ובספר חדושים ובאורים הקשה על כך שהתנאי מתקיים רק לאחר שיפריש את הראוי להקרבה, או ייפטר מנדרו, אבל כשמפריש דבר שידוע שא"א להקריבו מנין לומר שיצא ידי נדרו. וע' גם בהגהות פורת יוסף ושלמי שמעון).

עוד בענין זה ע' במובא ביוסף דעת זבחים ב: ד:

דף כג

(ע"ב) 'מיייתי ומתני'. פרשו התוס' (כאן ובמנחות צא) שמביא שתי מנחות בשני כלים, אחת של שני עשרונים בלולים בארבעה לוגין שמן, כדין האיל, ואחת של עשרון בלול בשני לוגין ככבש, ומתנה שהאחת תעלה לחובתו והאחרת לנדבה. ולענין נסכי היין, מביא שלישיית ההין יין ומתנה: אם הוא איל – הרי זה לחובתי. ואם כבש – הרי רביעיית ההין תהא לחובה והלוג העודף יהא נדבה. וכן פרש רש"י (כאן ובמנחות), שמביא יין ארבעה לוגים.

הוצרכו לפרש כן ולא פרשו שמביא שבעה לוגין ומתנה כפי שפרשו במנחה (כן העיר בצאן קדשים שם) – שהרי שנינו **'מביא עליו נסכי איל'**. ולא אמרו **'נסכי כבש ואיל'** (שער המלך פסוה"מ ו, יח; יד דוד מנחות צא. ואולם בשפת אמת שם צדד לפרש שמביא נסכי כבש עם איל).

ויש לשמוע מדבריהם שיכול אדם להתנדב מנחת נסכים של סלת ושמן בלא נסכי יין – שהרי ראינו כאן שכופל המנחה ואין כופל היין. וצריך עיון (עפ"י שפת אמת שם. וציין לדבריו במנחות קד ובזבחים פד; גליונות קהלות יעקב מנחות צא).

ומדברי הרמב"ן משמע שנותן הכל בכלי אחד, וצדד שאין לפסול משום 'ריבה שמנה' אלא כשהוסיף שמן לבדו, אבל כאן שאף המנחות עצמן נתערבו, לא. וגשאר ב'צריך עיון'. ולא הבנתי הלא מפורש במשנה במנחות (פט): שהמערב נסכי כבשים בנסכי אילים עד שלא בלל כל אחת בפני עצמה – פסול.

ושמא יש לפרש באופן שנתן כשיעור נסכי כבשים ובלל, ושוב הוסיף כשיעור נסכי איל ובלל הכל שוב. ואם כי לכתחילה אין מערבים, כאן שאין לו ברירה אחרת הוי כדיעבד. וצ"ע מדוע לא יביא שתי מנחות בכלים נפרדים כמש"כ התוס'.

'מי אמרינן איל וכבש מתנה...' לכאורה נראה שודאי אינו כשר לקרבן ככבש, שהרי אינו בן שנתו (וכמו שתמה בקובץ ענינים), רק הספק הוא שמא כיון שלא הגיע לכלל איל, שמא דין נסכיו כדין הכשב. וכיון שדינו כן, הלכך הנודר

להביא מהאיל או מהכבש יצא ידי נדרו בפלגס כיון שאם אינו כאיל הרי דינו ככבש וא"כ גם בלשון בני אדם נחשב זה ככבש או כאיל.

[יש לדקדק בן מלשון הרמב"ם, שמצד אחד פסק (מע"ה"ק טז, ב) לחוש לספק בר פדא שמא כבש שמא איל, ומאידך נקט (שם ב, ו) שמצד שני שהקריב פלגס אין עולה לו מזבח. והלא היה לו לפרש שספק יצא – אך לפי האמור כיון שנתחייב להביא כבש בן שנה (כמבואר במשנת זכחים צ: עפ"י הכתוב), ודאי לא יצא בפלגס].

'האומר הרי עלי לחמי תודה מן החמץ או מן המצה והביא שיאור מהו... ספיקא הוא ונפיק' – וייפדו, ויפלו דמיהם לנדבה לתודה אחרת. כן פרש"י (להלן בד"ה מיפק. הרש"ש הגיה בדבריו 'לנדבה או לתודה אחרת'). וכן נקט בתורא"ש, שאין הלחם קדוש אלא לדמיו (וע' בחדושי חת"ס בסוגיא דלעיל). ואולם הרשב"א הביא בשם התוס' שחולקים וסוברים שאם יפדם קודם שחיטת התודה, הרי כאילו לא הביא כלום [בשביל חברו, וכדלהלן] שהרי אין הלחם מתקדש אלא בשחיטת הזבח. ולאחר שחיטת הזבח שוב אין ללחם פדיון – הלכך יישאר הלחם בלא פדיון, ודינו כדין המביא שמונים חלות לתודתו במקום ארבעים, שלדברי חזקיה (במנחות עח) קדשו ארבעים מתוך שמונים, והרי נשארו ארבעים בשל נדרו [וכתב הרשב"א שלא נתפרש מה יעשו בהם]. וע"ע בספר חדושים ובאורים.

'אלא דרבי יהודה לרבי יהודה. על מה שכתב רש"י שלכך אין לוקים על אכילתו דהויא 'התראת ספק', כבר העירו אחרונים (ערש"ש רעק"א ועוד) הלא כאן הספק אינו רק בהתראה אלא האיסור עצמו מוטל בספק האם עבר משום חמץ אם לא, ולדברי הכל אינו לוקה בספק. [לא נחלקו התנאים אלא כשהוברר לבסוף כשעבר ורק בשעת ההתראה היה הדבר מסופק] אמנם כבר ציינו האחרונים לדברי רש"י בעוד מקומות (להלן פ. פו. וסנהדרין פט:): שכינה 'התראת ספק' על כגון זה [ויש מי שהגיה 'עבירת ספק'. ע' בהגהות ר"י פיק להלן פו].

דף כד

'כשר בכהנים פסול בלויים'. מפשט הברייתא שבסמוך נראה שהכוונה היא לפסול 'שנים' שישנו בלויים ולא בכהנים. אך הרי מבואר בגמרא שלוי זקן כשר לשרת בבית עולמים, ורק במשכן היה פסול למשא. וא"כ קשה לומר שהמשנה שונה דין שאינו נוהג בזמן שנסנית. ולדעת הרמב"ן (בהשגות לספר המצוות שרש ג) שמצוה זו נוהגת לדורות, לכשיצטרכו לשאת הארון ממקום למקום – אתי שפיר. אבל לדברי הרמב"ם (שם) שאין מונים מצוה זו כי לא נאמרה אלא לשעה, קשה. יש מפרשים (ע' בפירושו רע"ב) כוונת המשנה שפסול 'קול' הנוהג בלויים (כמבואר להלן) ולא בכהנים (עפ"י קובץ ענינים; חדושים ובאורים).

'יכול... – דברי הימים-א כ"ג, כ"ז וכ"ז (מהגר"א נבנצל שליט"א).

שם משמע שכשהניח ה' לעמו וישכון בירושלים ושוב אין מוטל על הלויים לשאת את המשכן ממקום למקום, לכך הם נמנים מבן עשרים שנה ומעלה. וכן מבואר ברמב"ן (בהשגותיו לספר המצוות שרש ג). וע' גם בספר חדושים ובאורים.

'... כ"ה ללמוד ושלשים לעבודה. מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו ה' שנים שוב אינו רואה... שאני הלכת עבודה דתקיפין'. נראה שזהו ששנינו בן חמש למקרא בן עשר למשנה בן ט"ו

מודאי, שיצאו מכלל קטנים ולכלל גדולים לא באו [ונפ"מ לאומר 'הרי עלי מן התורים או מבני היונה' והביא משניהם בתחילת הציחוב, אם תחילת הציחוב ספק אם נחשב כגדול או כקטן – הרי ודאי אחד מהם כשר. ואם תחילת הציחוב פסול מודאי – לא יצא ידי נדרו]. ורבא הביא מהברייתא להוכיח שפסול ודאי, ודחו ההוכחה.

- א. ונשאר הדבר בספק (רמב"ם מעה"ק טו,ב) ולא יצא ידי נדרו (ים של שלמה).
ב. נפקא מינה נוספת; הנהגה מתורים ובני יונה של הקדש בתחילת הציחוב, שאם אין זה זמנם מודאי – אין בו דין מעילה (כדתנן במעילה יב) ואם אינו אלא ספק, הלא אחד מהם בתוך זמנו (עפ"י חדושי ר' מאיר שמחה).

דף כג

לט. עוף הנרבע על ידי אדם או נעבד, האם כשר לקרבן?

עוף הנרבע או הנעבד פסול לקרבן (מן התרים; מן בני היונה – למעט. שהיה עולה על הדעת הואיל ואין המום פוסל בעופות כך אין דבר ערוה ועבודת כוכבים פסולים בו, שהוקשה 'השחחה' ל'מום' (כי משחחם בהם מום בם), קמ"ל).
בזבחים (פה) נסתפק רבי ירמיה, האם יש פסול 'נרבע' בעופות אם לאו [מפני שאין במינו 'רובע']. ופשטו אמוראים מהברייתות שפסול, כפשטות סוגיתנו. [ובלשון הרמב"ן והרשב"א משמע כאן שאין הדין מוסכם. וע"ע בספר יראים השלם ה ו].

מ. א. מהו 'פלגס'? ומה דינו לענין קרבן ונסכים? האומר 'הרי עלי עולת בהמה מן האיל או מן הכבש' והביא פלגס, מהו?

ב. מהו 'שיאור'? האם דינו כחמץ או כמצה? האומר 'הרי עלי לחמי תודה מן החמץ או מן המצה' והביא שיאור, מהו?

א. ה'פלגס' הוא כינוי לכבש בחדשו השלשה-עשר (רש"י), שיצא מכלל כבש בן שנתו ולא הגיע לכלל איל בוגר. [בן עזאי קורוהו 'נוקד'. רבי ישמעאל קורוהו: 'פרכדיגמא'. פרה א,ג].

רבנו גרשום כתב פלגס – בן שנה וחצי. וצ"ע ממשנת פרה. [ולשון הרמב"ם (מעה"ק א,יד) 'יום שלשים' – נראה כוונתו כל החדש עד יום השלשים ועד בכלל, שהרי כתב שה'כבש' הוא בן שנתו].
הפלגס כשר לקרבן. ואולם מי שהיה מחוייב כבש או איל לקרבן והביא פלגס – אין עולה לו מזבחו (משנה פרה א,ג), אם בתורת ודאי [שהפלגס אינו 'כבש' וגם לא 'איל'] או מספק, וכדלהלן.
ב'אליה רבה' (פרה א) מבואר שלדעת תנאים אחת הפלגס פסול לקרבן כלל. ואחרונים תמחו על כך (ערש"ש ותפארת ישראל שם; מנחת חינוך רצט; חדושים ובאורים).
דין נסכיו; לרבי יוחנן, מביא עליו נסכי איל (או לאיל – לרבות את הפלגס). ולבר פדא, מביא ומתנה שאם דינו ככבש יהא מותר הנסכים נדבה, שלדעתו ספק כבש ספק איל הוא.

א. פרשו בתוס' שמביא שתי מנחות-נסכים, אחת של כבש [שבלילתה רכה, שלש לוגין לעשרון] ואחת של איל [ארבעה לוגים שמן לשני עשרונים סולת] ומתנה שאחת מהן תהא לנדבה כמנחת נסכים, שיכול אדם להתנדב מנחת נסכים בכל יום.
ומדברי הרמב"ן מבואר שנותן הכל בכלי אחד (ונשאר ב'צ"ע).

ב. המפרשים העירו על השמטת הרמב"ם דין נסכי הפלגס (ע' לחם משנה מעה"ק טו, ב). לפי בר פדא, נסתפק רבי זירא האם צריך להתנות עוד שמא בריה הוא ויהו כל הנסכים נדבה, או שמא ודאי אינו בריה אלא או כבש או איל. תיקן. ואולם לדעת רבי יוחנן הריהו בריה ודאי, לא כ'כבש' ולא כ'איל' – ונתרבה מן הכתוב שדין נסכיו כדין האיל. האומר 'הרי עלי עולת בהמה מן האיל או מן הכבש' והביא פלגס; לדברי רבי יוחנן לא יצא ידי חובת נדרו, שהרי בריה הוא ואינו לא כבש ולא איל. ולבר פדא – ספק, שמא אינו בריה וא"כ יוצא ידי נדרו מ'מה נפשך', בין אם הוא כבש בין איל – שהרי נדר מה שרצה משניהם. או שמא יש להסתפק שמא בריה הוא ולא יצא ידי נדרו. כאמור, לא נפשט הספק. התוס' כתבו שבסוגיא במנחות השיבו על דברי בר פדא. ואולם מהרמב"ם (מע"ה"ק טו, ב) משמע שנקט כדבריו שכן רבי זירא נסתפק לפי שיטתו (לה"מ), או אפשר שנקט כבר פדא מספק כיון שלא נפסקה הלכה בגמרא, וגם במנחות לא הסיקו דבריו ב'תויבתא' אלא בקושיא (עפ"י כס"מ. וע"ע באבן האזל שם ובתפארת יעקב).

ב. ה'שיאור' הוא בצק בתחילת תהליך חימוצו. נחלקו תנאים בגדרו ובדינו; – לדברי רבי מאיר, בהכספת פנים נעשה 'שיאור' [אבל אם כבר החל להיסדק – הריהו חמץ ממש]. והאוכלו בפסח לוקה אבל אין בו כרת (מפני שאינו חמץ הראוי לאכילה, אבל נקרא 'חמץ נוקשה'. רש"י). לדברי רבי יהודה, אין נעשה 'שיאור' אלא כשנסדק כקרני חגבים [אבל בהכספת פנים – מצה היא וכשרה למצה שבתודה וכד'. ואעפ"י כ' מדרבנן אסור לאכלו בפסח אבל מאכילו לכלבו. תוס' עפ"י פסחים מג]. ועוד סובר רבי יהודה קולא נוספת, שהאוכל את השיאור בפסח אינו לוקה, אבל צריך לבערו (ומשמע שעוברים עליו בבל יראה. עפ"י תוס' ריש פסחים; חו"א). נמצא 'שיאור דרבי מאיר' (כלומר בצק שהכסיפו פניו) – לרבי מאיר, חמץ הוא. ולרבי יהודה – מצה. 'שיאור דרבי יהודה' (= 'כקרני חגבים') – לרבי מאיר, חמץ הוא. ולרבי יהודה, נסתפק רבי זירא האם הוא מוגדר כבריה, כלומר לא חמץ ממש ולא מצה ממש. או שמא ספק חמץ או מצה [הלכך אין האוכלו לוקה מחמת הספק, אבל צריך לשורפו]. ונפקא מינה בספק זה, לנודר להביא מין מלחמי התודה, מן החמץ או מן המצה [כגון שנדר להביא עבור חברו שנתחייב בקרבן תודה] והביא שיאור; האם לדברי רבי יהודה יצא נדרו שהרי הביא חמץ או מצה, או שמא השיאור סוג לעצמו הוא ולא יצא. 'תיקן'.

א. לפי הצד שיצא ידי נדרו, כתב רש"י שיפלו דמיהם לנדבה [או. רש"י] לתודה אחרת (וכ"כ בתורא"ש שאין הלחם קדוש אלא לדמיו). והרשב"א הביא בשם התוס' שחולקים וסוברים שאם יפדם קודם שחיטת התודה, כאילו לא הביא כלום בשביל חברו שהרי אין הלחם מתקדש אלא בשחיטת הזבח. ולאחר שחיטת הזבח שוב אין ללחם פדיון – הלכך יישארו הלחמים הללו ללא פדיון [כדין המביא שמונים חלות במקום ארבעים לדעת חזקיה]

ב. 'שיאור דרבי יהודה', הואיל ואינו בכלל 'מצה' – פסול לדברי הכל למנחה הבאה מצות (עפ"י מנחות נג). וכן אין אדם יוצא בו ידי חובת אכילת מצה (שפת אמת שם). ונראה שכפי הצד דספיקא הוי – המנחה פסולה מספק. וכן יצא ידי המצוה בספק. וכן האוכלו בפסח עובר בעשה ד'שבעת ימים מצות תאכלו'. אבל אין בו איסור הנאה – אם בריה הוי (עפ"י משכנות יעקב או"ח קלו; אבני נזר או"ח תקלא, יד). ע"ע בפרטי דיני שיאור במנחה, במנחות נג.

ג. הלכה כרבי יהודה שהאוכל שיאור בפסח אינו לוקה. ואולם לענין סימני השיאור כתב הרי"ף שהלכה כרבי מאיר, שהשיאור היינו הכספת פנים, וכל ישיש בו כקרני הגבים הרי זה חמץ ממש, שכך נשנה במסכת פסחים בלשון 'חכמים'.
וכתב בחזון איש (ריד) שמשמע [ממה שפרשו ספקו של רבי זירא רק אליבא דרבי יהודה] ששיאור של הכספת פנים להלכה שדינו בשריפה ואין לוקים עליו, ודאי 'בריה' הוא ואין בו צד לומר שמא הוא חמץ ממש, ומה שדינו בשריפה – מדרבנן הוא. ואולם יש מקום להסתפק האם הוא 'מצה' וכשר למצוה ולתודה, או אינו בכלל 'מצה' (ע"ש בחזו"א שמצדד בפרט זה האחרון. וע' שבת הלוי ח"ד מח,ח).
ויש מהאחרונים סוברים שספקו של רבי זירא אמור גם בבצק שהכסיפו פניו, ויש להסתפק שמא חמץ דאורייתא הוא (עפ"י אבן העזר או"ח תמב; משכנות יעקב או"ח קלו).

דפים כג – כד

מא. מנין שהעריפה פסולה בפרה אדומה והשחיטה פסולה בעגלה ערופה?

פרה – בשחיטה כשרה בעריפה פסולה. עגלה – בעריפה כשרה בשחיטה פסולה. ומיעטו זאת מהמקראות שבפרשת עגלה ערופה (העגלה הערופה – זאת בעריפה ואין אחרת בעריפה; וערפו שם את העגלה... – בעריפה ולא בשחיטה) – שלא נלמד בקל וחומר' להכשיר את של זו בזו ושל זו בזו. במסכת כריתות (כה) היה צד לרבא שלדעת רבי שמעון עגלה ערופה שנשחטה כשרה. אך למסקנת הסוגיא שם אין צורך לחדש כן, ומשמע שאין חולק בדין משנתנו.

דף כד

מב. א. באלו גילאים כשרים הלויים והכהנים לשרת בקודש?

ב. קטן ובעל מום, מהם בשירות?

ג. מאימתי ראוי אדם ליעשות שליח ציבור, לירד לפני התיבה ולישא את כפיו?

א. הלויים במדבר, היו נכנסים ללמוד עבודתם בני עשרים וחמש שנה (מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא צבא בעבודת אהל מועד) ומשהגיעו לגיל שלשים התחילו לעבוד (מבן שלשים ושנה ומעלה... כל הבא לעבד עבדת עבודה ועבדת משא באהל מועד). משהגיעו לחמשים – פסולים לעבוד (ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבד עוד).

א. מבואר בדברי הרמב"ם (כלי המקדש ג,ז) שכל בן לוי צריך ללמוד חמש שנים לפני שנכנס לעבודה, ואין חילוק בין תלמיד חזק לחלש (כן נקט בספר הדינים ובאורים, ע"ש). ויש מי שכתב שאם למד בזמן מועט – עובד מיד. ומכל מקום, אעפ"י שנכנס לעבוד מוקדם, אינו נפסל עד חמשים (עפ"י משך חכמה בהעלותך ח,כ).

ב. לוי בן חמשים ומעלה, ממשיך לשמור משמרת אהל מועד, לבל יכנס בו זר. וכן לשיר ולנעול שערים ולטעון עגלות ולהקים ולהוריד בשעת משאות. רק מעבודת משא בכתף חוזר (רש"י בהעלותך ח,כה-כו עפ"י הספרי). והרמב"ן כתב (בהשגות לספר המצוות, שרש ג. וע' בלשונו בפירוש התורה שם) שלא היו מביאים את הלוי המבוגר לשיר ולשאר עבודות פנים, כדי שלא יבוא לישא בארון. לא נכנס אלא לנעילת שערים ולעבודת בני גרשון).